

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ТА СУДОВА ВЛАДА: ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ

THE PRESIDENT OF UKRAINE AND JUDICIAL AUTHORITIES: FORMS OF INTERACTION

Головей І.І.,
магістр права,
випускник юридичного факультету
Ужгородського національного університету

У статті досліджується питання основних форм взаємодії Президента України із судовою гілкою влади. Розкриваються основні такі форми та наводяться пропозиції автора щодо змін у законодавстві, а також досліджуються проблемні питання, які пов'язані з ними.

Ключові слова: правова держава, глава держави, судова влада, форми взаємодії, формування суддівського корпусу, утворення та ліквідація суддів, право помилування, право звернення.

В статье исследуется вопрос основных форм взаимодействия Президента Украины с судебной ветвью власти. Раскрываются основные формы такого взаимодействия и приводятся предложения автора по изменениям в законодательстве, а также исследуются проблемные вопросы, связанные с ними.

Ключевые слова: правовое государство, глава государства, судебная власть, формы взаимодействия, формирование судейского корпуса, образование и ликвидация судей, право помилования, право обращения.

This article examines the main forms of interaction between the President of Ukraine and the judicial branch of power. The main such forms are revealed and the author's suggestions concerning changes in the legislation are presented and the problematic issues related to them are investigated.

Key words: rule of law, head of state, judicial power, forms of interaction, formation of the judicial corps, formation and liquidation of judges, right to pardon, right to appeal.

Постановка проблеми. У будь-якій правовій державі визначення правового становища глави держави із судовою гілкою влади носить чисто організаційний та погоджувальний характер, особливо коли говорити про призначення суддів на посади. Тому особливо актуальним на сьогоднішній час стає вивчення такого питання в Україні у зв'язку із суспільним переглядом після Революції Гідності самого становища суддів та Президента України у рамках його повноважень. Автор у даній статті пропонує акцентувати увагу на певних моментах у формах взаємодії Президента України і судової влади в його перспективному розвитку щодо самих повноважень Президента України.

Стан опрацювання. Дослідженням питання щодо основних форм взаємодії Президента України і судової влади займалися такі провідні вчені України, як: С. Москаленко, А. Георгіца, А. Музика та інші.

Метою дослідження є аналіз основних форм взаємодії Президента України і Верховної Ради України. Завданнями, які ставить автор статті, є: розкриття основних форм взаємодії Президента України і судової влади; охарактеризувати основні перспективи розвитку таких форм.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [3]. Судова влада є незалежною і самостійною гілкою державної влади, котра на основі права розв'язує соціальні конфлікти, спостерігає за відповідністю судової влади нормативних і правозастосувальних актів Конституції та законом, а також установлює юридично значущі факти. Основною формою реалізації судової влади є всі різновиди пра-

восуддя [9]. Незалежність судової влади, її рівність із законодавчою та виконавчою владою є невід'ємними ознаками правової держави, в якій кожен має право на судовий захист своїх прав і свобод. Разом з тим гарантії самостійності судів та незалежності суддів в Україні належним чином не забезпечені [4]. У правій доктрині в контексті даної теми дослідження вченими розробилася концепція, що Президент України формально не займає своє місце у виконавчій гілці влади, а він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Хоча автор вважає, що це не зовсім вірно, і відносини між судовою владою і Президентом України мають відбуватися в дусі статті 6 Конституції України, тому саме форми взаємодії мають відбуватися в дусі рівноваги і незалежності.

Автор вважає: якщо аналізувати зарубіжний досвід відносин між главою держави і судовою владою, то в цілому державно-правова доктрина і конституційне законодавство майже всіх країн світу проголошують незалежність судової влади. Разом з тим за главою держави зберігаються значні повноваження, які дозволяють впливати на діяльність суддівського механізму. Найважливішими формами взаємодії в цій галузі є:

- призначення на судові чи вищі судові посади;
- головування у вищих консультативних установах, що видають дисциплінарними і частково адміністративними питаннями, які відносяться до суддівського корпусу;
- здійснення права помилування.

Дані повноваження вважаються традиційними для глави держави, незважаючи на прийняту форму

державного правління тієї чи іншої країни [2]. Маємо відзначити, що Конституція України в руслі Основних законів демократичних республіканських держав також надає Президенті досить суттєві права, що стосуються організації та діяльності судових органів. Місце та роль Президента України в процедурі формування суддівського корпусу значно змінилися з прийняттям Конституції 1996 року. Президент України призначає третину складу Конституційного Суду України, а також здійснює призначення на посаду судді. Дані повноваження набувають особливої ваги під час розгляду питання про принцип розподілу влади, оскільки відображають співвідношення сил різних органів державної влади (законодавчого органу – виконавчих органів – судових органів – глави держави).

На думку автора, основними формами взаємодії між Президентом України і судовою владою є наступні:

- формування суддівського корпусу й органів;
- утворення і ліквідація судів;
- право помилування;
- право звернення до Конституційного Суду України.

Першою формою взаємодії Президента України і судової влади є формування суддівського корпусу. На думку автора, тут необхідно виділити такі три підвиди:

- участь у формуванні судів у системи судоустрою;
- участь у формуванні Конституційного Суду України;
- формування Вищої ради правосуддя.

Автор акцентує увагу, що відповідно до конституційних змін від 2 червня 2016 року змінилася сама процедура призначення суддів. До цього часу суддів призначали два органи: Президент України (на п'ятирічний термін) і Верховна Рада України (безстроково). У зв'язку зі змінами, призначення суддів у системі судоустрою України відбувається лише Президентом України. На думку автора, це безпосередньо позитивний момент у формуванні суддівського корпусу, оскільки значно усувається такий фактор, як політичний (який, у більшості випадків, був присутній під час обрання Верховною Радою України).

Так, відповідно до статті 80 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, без перевірки додержання встановлених цим Законом вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів [10]. Автор вважає це положення вдалим, оскільки ставить Президента України в символічне положення щодо лише підписання указу на призначення. Однак ця стаття також визначає, що «будь-які звернення щодо кандидата на посаду судді не перешкоджають його призначенню на посаду. Викладені в таких зверненнях факти можуть бути підставою для порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в уста-

новленому законом порядку перевірки цих фактів». На думку автора, це положення статті необхідно змінити, оскільки Президент України не повинен мати право на втручання щодо процедури призначення суддів. Такі звернення мають безпосередньо розглядатися Вищою радою правосуддя.

Відповідно до ч. 2 ст. 148 Конституції України, кожен із суб'єктів формування Конституційного Суду України (Президент України, Верховна Рада України, з'їзд суддів України) призначають по шість суддів. Більш детально процедура регламентується Законом України «Про Конституційний Суд України» [8]. На думку автора дослідження, кількість суддів, які призначаються до Конституційного Суду України Президентом України, необхідно змінити до трьох суддів, з'їзд суддів України – до дев'яти осіб. Обґрунтуванням цього є те, що безпосередньо сам орган суддівського самоврядування має мати переважну кількість у призначенні суддів Конституційного Суду України.

Відповідно до Закону України «Про Вищу раду правосуддя» цей орган правосуддя є «колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування...» [7]. За Конституцією України, Президент України призначає два члена Вищої ради правосуддя. На думку автора, є необхідність представництва Президента України в такому органі, і тому є обґрунтованою кількістю призначення главою держави.

Автор пропонує акцентувати увагу на такій формі взаємодії Президента України з Верховною Радою України, як утворення і ліквідація судів. Відповідно до нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і оновленої редакції Конституції України від 2 червня 2016 року змінилася сама процедура і органи, які здійснюють утворення та ліквідацію судів. Так, тепер відповідно до статті 19 цього закону суд утворюється і ліквідовується законом, проект закону про утворення чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. На думку автора, це позитивна тенденція, оскільки тепер Президент України втрачав можливість самовільно в будь-який момент ліквідувати суд і тим самим мати контроль за рішенням судів (до прикладу, ліквідація суду Президентом України Віктором Ющенком, який був не задоволений діяльністю і мав можливість прийняття рішення суду не в користь Президента України).

Іншою формою взаємодії Президента України і судової влади є право помилування, оскільки це безпосередньо має вплив на правосуддя в Україні та є важливим елементом компетенції Президента України щодо осіб, засуджених судами за вчинення злочину. Відповідно до статті 106 Конституції України, до повноважень Президента України належить право помилування. З точки зору конституційного права помилування – правовий акт найвищого органу державної влади (глави держави), за яким конкретна особа звільняється від відбування покарання або це покарання пом'якшується. В Україні помилування здійснюється Президентом України

щодо індивідуально-визначених осіб у формі заміни довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк; повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання; заміни покарання або невідбутої його частини більш м'яким покаранням [5].

Положення, пов'язані із застосуванням помилування, регламентуються Положенням про порядок здійснення помилування, затвердженим Указом Президента України від 16.09.2010 р. № 902/2010 [6]. Клопотання про помилування надсилається до Адміністрації Президента України. Підготовку матеріалів до розгляду клопотань про помилування здійснює Управління з питань помилування Адміністрації Президента України. Управління для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку запитувати й одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, установ виконання покарань необхідні для розгляду клопотання про помилування документи, матеріали та інформацію. Клопотання про помилування і підготовлені Управлінням матеріали попередньо розглядаються Комісією при Президенті України в питаннях помилування. Про помилування засудженого Президент України видає Указ.

Останньою формою взаємодії, яку автор наводить в цьому дослідженні, є звернення до Конституційного Суду України. З аналізу ст. 150, ч. 1 ст. 151 Конституції України, статті 13, 40, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» предметами звернення Президента України до Конституційного Суду є:

– вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів (п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції);

– офіційне тлумачення Конституції України та законів України (п. 2 ч. 1 ст. 150 Конституції);

– отримання висновків стосовно відповідності Конституції України чинним міжнародним договорам України.

На думку автора, саме за допомогою цієї форми взаємодії Президент України може в повній мірі виконувати свої повноваження як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина.

Висновки. Отже, на основі аналізу основних форм взаємодії Президента України і судової влади можна зробити висновок, що така взаємодія має здійснюватися з точки зору повноважень Президента України і відповідних матеріальних та процесуальних норм законодавства в дусі додержання статті 6 Конституції України. Основними формами взаємодії, які автор дослідження наводив, є: формування суддівського корпусу й органів (автор акцентував увагу на символічній функції Президента України як глави держави щодо призначення суддів, наявність певного політичного контролю під час формування Конституційного Суду України і Вищої ради правосуддя); утворення і ліквідація судів (особливо позитивним моментом є перехід від Президента України до Верховної Ради України функцій щодо утворення і ліквідації судів); право помилування (як у більшості країн світу, це повноваження глави держави покликане на утвердження принципу справедливості, коли не завжди всі обставини можуть регулюватися буквою закону під час ухвалення вироку судами); право звернення до Конституційного Суду України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Взаємодія Президента України з судовою владою. URL: <http://homo-sapiens.com.ua/materiali/bezkoshtovni-materiali/vzaemodiya-prezidenta-ukrajini-z-sudovoyu-vladoyu/>
2. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2000. 431 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
4. Москаленко С.О., Горбатюк В.В. Інститут Президента України в механізмі стримувань і противаг у системі розподілу влади. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: Зб. наук. праць. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2011. № 1 (9) С. 178–182.
5. Музика А.А. Помилування. Юридична енциклопедія. К., 2002. Т. 4. С. 654–656.
6. Положенням про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 16.09.2010 р. ОВУ. 2015. № 33. Ст. 13.
7. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. ВВР. 2017. № 7–8. Ст. 6.
8. Про Конституційний Суд України: Закон України від 15.10.1996 р. ВВР. 1996. № 49. Ст. 272.
9. Про незалежність судової влади: Пленум Верховного Суду України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v000870007/conv/print1361485077597703>
10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. ВВР. 2016. № 31. Ст. 545.